

Wiktor Szymborski
<http://orcid.org/0000-0002-1827-2616>
Uniwersytet Jagielloński
wiktorszymborski@uj.edu.pl
DOI: 10.35765/pk.2023.430402.31

Uwagi o późnośredniowiecznych i nowożytnych peregrynacjach podejmowanych przez braci kaznodziejów

STRESZCZENIE

Celem artykułu jest zapoznanie czytelnika z pielgrzymkami podejmowanymi przez dominikanów z prowincji polskiej i ruskiej w późnym średniowieczu (druga połowa XV w.) oraz w okresie nowożytnym (XVI–XVIII w.). Zgodnie z konstytucjami dominikańskimi wszyscy bracia przed opuszczeniem swojej prowincji potrzebowali specjalnego pozwolenia wydanego przez ich władze. Zezwolenia takie znajdują się wśród innych materiałów, które zostały przygotowane do przyszłej edycji przez o. R.F. Madurę i są obecnie przechowywane w bibliotece krakowskiego klasztoru dominikanów oraz w Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów. Studiowanie takich zezwoleń pozwala znaleźć miejsca, które były tak ważne dla ich religijności, jak Bolonia, Rzym czy Soriano.

SŁOWA KLUCZE: średniowiecze, okres nowożytny, dominikanie, pielgrzymi, pielgrzymka, Rzym, Bolonia, Santiago de Compostella, Soriano

ABSTRACT

Notes on Late Medieval and Modern Peregrinations Undertaken by Preaching Friars

The aim of the article is to acquaint the reader with the pilgrimages made by Dominicans from the Polish and Ruthenian provinces in the late Middle Ages (second half of the 15th century) and in the modern period (16th–18th centuries). According to the Dominican Constitutions, before leaving their province, all friars needed special permission from their authorities. Such permissions, among other materials, were collected for future edition by Fr. R.F. Madura and today are kept in the library of the Krakow Dominican Monastery and in the archive of the Polish Dominican Province. The study of

such permissions allows to find places that were so important for their religiosity, such as Bologna, Rome or Soriano.

KEYWORDS: Middle Ages, modern period, Dominicans, pilgrims, pilgrimage, Rome, Bologna, Santiago de Compostella, Soriano

Dominikanie Obserwanci mieli także na Rusi klasztory, a to za staraniem o. Ambrożego Skopowskiego, ze wszech miar męża uczonego i prawego (...) [który] złożył śluby zakonne w klasztorze lwowskim, gdzie też wykształcił się na profesora teologii, a jako kaznodzieja zawołany, zjednał sobie powszechną zycżliwość. Lecz dążąc do wyższej doskonałości zakonnej, dwa razy pieszo odbył pielgrzymkę do Rzymu (...). Przychylność magnatów polskich wzrastała codziennie, zwłaszcza że i Jan III, król polski, oceniając zasługi Skopowskiego, obrał go spowiednikiem swoim. Po raz trzeci puścił się był do Rzymu, lecz zasłabwszy w drodze, wstąpił do klasztoru jędrzejowskiego Cystersów, w którym dnia 9go grudnia 1705 r. życie swe pracowite zakończył (Barącz, *Rys dziejów*, 1861, t. II, 514–515).

Tymi słowami wybitny historyograf dominikański o. Sadok Barącz scharakteryzował postać królewskiego spowiednika i założyciela klasztoru dominikanów obserwantów we Lwowie.

Kiedy dotarliśmy do gospody, spotkaliśmy dwóch ojców dominikanów z Polski, z prowincji ruskiej, z klasztoru lwowskiego, którzy wracali z Rzymu po trzech miesiącach pobytu w klasztorze ojców dominikanów. Zapytani, z jakich środków utrzymywali się w Rzymie, odpowiedzieli, że każdego dnia odprawiali msze w intencji tego klasztoru, a oprócz tego za każdy dzień od jednej osoby dawali jednego paula (...). Owi ojcowie byli w Rzymie, aby w Stolicy Apostolskiej uzyskać zgodę na koronację [obrazu] Najświętszej Marii Panny w ich kościele lwowskim, sławnego z cudów. W celu uzyskania takiego zezwolenia mieli list od najjaśniejszego króla, od najjaśniejszego biskupa, a także od wielu możnowładców i dostojników Królestwa. Posiadali także spis cudów potwierdzonych dokumentem najjaśniejszego ordynariusza miejsca, [poświadczający], że naprawdę się wydarzyły. Mimo to odbyło się w Rzymie badanie sprawy przez kardynałów, a [ojcowie] uzyskali pomyślne rozstrzygnięcie swej prośby. Dlatego też z radością i uniesieniem powracają do swoich. Z Rzymu do Padwy prowadził ich woźnica, któremu dali dwadzieścia cztery złote węgierskie od osoby. Za drogę z Padwy aż do Wiednia dali mu po dwadzieścia pięć złotych węgierskich (Zawadzki Remigii, 2014¹).

1 Zob. też Rok, 2017, s. 207.

W powyższych uwagach o Barącza, jak również w diariuszu o Zawadzkiego należy podkreślić fakt odbycia peregrynacji do Rzymu. Zagadnienie to zasługuje na uwagę, albowiem w dominikańskich archiwach można odnaleźć nader interesujące źródła obrazujące ruch pątniczy u schyłku wieków średnich oraz w epoce nowożytnej. Tematyka dziejów pielgrzymek posiada ogromną literaturę, do niedawna badacze koncentrowali się głównie na epoce średniowiecza², przybliżając zarówno tzw. *peregrinationes maiores* (Manikowska, 2008) czy wydając poszczególne relacje (np. *Loca peregrinationis terre sancte*, 2006; *Pielgrzymka Piotra Rindfleischa...*, 2005; Starzyński, 2012, s. 147–157.). W ostatnich latach można zaobserwować wzrost zainteresowania badaczy tematyką pielgrzymek i podróży w epoce nowożytnej³. Osobno należy wspomnieć obszerną literaturę przedmiotu traktującą o pielgrzymkach związanych z nowożytnymi latami świętymi⁴. Relacje z nowożytnych peregrynacji podejmowanych z obszarów Rzeczypospolitej wydawane są choćby w ramach serii *Peregrinationes Sarmatarum*⁵. Co warte podkreślenia, analizowane są zagadnienia związane z pielgrzymkami podejmowanymi przez duchownych, którzy pozostawili niezwykle cenne relacje, choćby z podróży do Rzymu⁶.

- 2 Można dla przykładu przytoczyć 4074 rekordów bibliograficznych poświęconych pielgrzymkom w średniowieczu odnotowanych przez Brepolis Medieval and Early Modern Bibliographies. Pozyskano z: http://cpps-1brepolis-1net-1jhilwn4r0fc5.hps.bj.uj.edu.pl/bmb/search.cfm?action=search_simple_result&startrow=1&search_order=year_desc&add_to_search_history=0&log_simplesearch=1&source=IMB&source=BCM&source=IBHR&allfields=pi_lgrimage&author=&class_01=All+Academic+Disciplines&class_02=All+Geographical+Areas¢ury_from=¢ury_to= (dostęp: 08.12.2022).
- 3 Zob. Rok i Wolański, red., 2016; Rok, 2005; Kaczmarek, 2020 (tam dalsza literatura); Saczyńska i Wólkiewicz, red., 2012; por. Żal-Kędzior, 2010; Ossowska-Kulińska, 2022. Odnosnie do podróży podejmowanych w nowożytnej Europie zob. klasyczne rozprawy: Mączak, 1980; Sajkowski, 1973; Kucharski, 2013. Osobno należy wspomnieć także o studiach przybliżających tzw. peregrynacje akademickie tak popularne w nowożytnej Europie, zob. np. klasyczne uwagi: Barycz, 1938; Barycz, 1971; spośród nowszej literatury przedmiotu: Markiewicz, 2011; Kamecka, 2012; Żołędź-Strzelczyk, 1996; Żołędź-Strzelczyk, 2020. Obszerne omówienie literatury przedmiotu traktującej o podróżach wraz z edycjami źródłowymi zawiera erudytyjny artykuł Markiewicz, 2022, s. 81–87.
- 4 Zob. np. Smołucha, 2000, s. 221–244; Kowalski, 2015, s. 33–37; Rok, 2001b, s. 306–310. Por. klasyczne uwagi autorstwa Loreta, 1930. Zob. też rozprawę doktorską napisaną pod kierunkiem prof. dr hab. Jana Malickiego przez Musialik, 2011.
- 5 Zob. szerzej Wolski, 2021.
- 6 Zob. szerzej uwagi Rok, 2014a, s. 197–216 oraz uwagi związane z podróżami podejmowanymi przez reformatów na kapituły odbywane w Rzymie: Arakielowicz Symphoriani, 2016, s. XII–XIV; Duchniewski, 2010, s. 61–77; por. Zawadzki, 2014, s. VIII–X; por. Kurzyński, 2018, s. 88–108. Zob. też: Rok, 2001a, s. 455–465; Rok, 2010, s. 245–264; Rok, 2011, s. 9–23; Rok, 2017, s. 199; Wojtkiewicz-Rok i Rok, 2017, s. 823–830; Wolański, 2011, s. 29–30. Odnosnie do zagadnienia podróży duchownych zob. szerzej zbiór studiów: Quirini-Popławska

Biorąc pod uwagę zarówno rangę Wiecznego Miasta jako centrum pielgrzymkowego, jak również fakt konieczności załatwiania spraw związanych z posługą duszpasterską czy obowiązkami zakonnymi (przykładowo były to podróże w związku z odbywającymi się kapitułami generalnymi), itineraria spisane przez zakonników stanowią wyjątkowe źródła⁷.

W przypadku informacji o podróżach i pielgrzymkach realizowanych przez przedstawicieli zakonu braci kaznodziejów najważniejsze znaczenie posiada niezwykle bogata w bezcenne wręcz opisy relacja gdańskiego dominikanina Martina Grunewega. Pozostawił on nader cenne źródło, niejednokrotnie pozwalające rzucić nowe światło nie tylko na realia ówczesnej Rzeczypospolitej, ale i – co bardzo istotne – na architekturę sakralną⁸. To bezsprzecznie wyjątkowe źródło narracyjne zasługuje na szczególną uwagę i było już przedmiotem zainteresowań licznych badaczy. Sygnalizując zagadnienie pielgrzymek dominikanów, należy wspomnieć o cennych uwagach Krzysztofa Kaczmarka odnośnie do podróży wielkopolskich dominikanów w epoce średniowiecza. Autor ten zwrócił uwagę na aspekt prawny podejmowanych przez zakonników podróży, analizując ustawodawstwo zakonne⁹.

Warto jednakże przyjrzeć się pewnemu specyficznemu typowi źródła, jak dotąd niewyzyskanemu przez badaczy, informującemu o zamiarze podjęcia peregrynacji przez danego zakonnika, jakim są zgody wyrażane przez władze zwierzchnie rezydujące w Rzymie¹⁰. Należy bowiem podkreślić, że żaden z braci bez posiadania wspomnianej zgody nie mógł opuścić swego konwentu, co regulowały postanowienia zakonne¹¹. A właśnie te źródła przynoszą szereg istotnych informacji odnośnie do zarówno motywacji zakonników, okoliczności samej pielgrzymki, jak i – co

i Burkiewicz, 2014. Zob. też uwagi związane z pielgrzymkami podejmowanymi do Rzymu: Kwapis, jak również zbiór studiów: Rok i Wolański, 2016.

7 Zob. szerzej serię *Peregrinationes Sarmatarum*: Lanhaus, 2014; Zawadzki, 2014; Bohusz, 2014; Kleczewski, 2016; Arakielowicz, 2016; zob. też Filipecki, 2014; zob. też uwagi Rok, 2014b, s. 316 i n.

8 Zob. szerzej Die Aufzeichnungen des Dominikaners Martin Gruneweg (2008); spośród szerokiej literatury traktującej o gdańskim dominikaninie zob. np. Bues, 2009, s. 65–89; Skoczyński, 2020, 225–238 (tam dalsza nowsza literatura przedmiotu).

9 Zob. szerzej Kaczmarek, 2008b, s. 55–58; zob. też Kaczmarek, 2008a, s. 147–151.

10 Odnośnie do kwestii nowożytnych paszportów pielgrzymich i zgód na peregrynacje zob. szerzej uwagi Loret, 1930, s. 226–227, 232. W związku ze średniowieczem zob. Szyborski, 2008, s. 307–313; zob. też Szyborski, 2007, s. 143–153.

11 Zob. szerzej przegląd regulacji zakonných normujących kwestię przemieszczania się zakonników zawarty w pracy *Summarium constitutionum declarationum et ordinationum*, 1619, s. 218–220. Zob. też przegląd rozporządzeń regulujących fakt udawania się do kurii rzymskiej tamże, s. 220–221.

oczywiste – co do miejsca, do którego chciał udać się przedstawiciel zakonu braci kaznodziejów.

Dzięki tytanicznej pracy o. Romana F. Madury, który przez lata przygotowywał edycję akt kapituł prowincjalnych, dysponujemy wypisami z archiwaliów przechowywanych w Archivum Generale Ordinis Praedicatorum w Rzymie przy Basilica di Santa Sabina all’Aventino¹². Są one pomieszczone jako dodatek do wydanych drukiem akt kapituł jako cz. II *Supplementu ex registris litterarum magistrorum et procuratorum generalium (a. 1451–1600)* w pomnikowej pracy ogłoszonej drukiem w 1972 r. w Rzymie przez Pontificium Institutum Studiorum Ecclesiarum pt. *Acta Capitulum Provinciae Poloniae Ordinis Praedicatorum*¹³. Prócz przygotowanej edycji akt kapituł prowincjalnych (drukiem ukazał się jedynie tom pierwszy), pozostających w maszynopisie a przechowywanych zarówno w Bibliotece Dominikanów w Krakowie, jak i Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie, o. Madura przygotował także wspomniane wypisy zatytułowane *Supplementum*. Przywołane wypisy pomieszczone są w dwóch częściach jako tom 3 pt. *Supplementum ex Registris litterarum magistrorum et procuratorum generalium OP (A. 1608–1701)*¹⁴ oraz *Supplementum ex registris actorum regiminis rev. morum magistrorum generalium et procuratorum generalium OP (a. 1700–1800)*, cz. 2, który dzieli się znów na dwa tomy¹⁵. Pośród setek zapisów odnajdujemy tam zgody na odbycie pielgrzymek. Z regestrów wylania się interesujący obraz motywacji, jaka przyświecała nowożytnym dominikanom. Pośród *loca sacra*, co rozumiałe, pojawiają się Wieczne Miasto¹⁶, Santiago de Compostela czy Ziemia Święta. Osobno należy wyszczególnić peregrynacje do miejsc związanych z kultem św. Dominika. Bracia kaznodzieje zwracali się bowiem z prośbami o wyrażenie zgody na nawiedzenie tak ważnego miejsca, jakim była Bolonia, z relikwiami założyciela zgromadzenia czy o wyrażenie zgody na pielgrzymkę do Soriano, gdzie od XVI wieku znajdował się cudowny obraz – portret założyciela zgromadzenia.

Lakoniczny charakter tego źródła w znacznej większości uniemożliwia dokładniejsze przesledzenie samej pielgrzymki. Sporadycznie napotkać można informacje o zagrożeniach czyhających na podróżujących do

12 Odnośnie do znaczenia przygotowywanego przezeń wydawnictwa zob. uwagi Szymborski, 2017, s. 104–111 (tam dalsza literatura).

13 W tekście przywoływane jako Madura, *Acta Capitulum*.

14 Ponieważ numeracja tomów odnosi się do zbiorów poszczególnych akt kapituł, w poniższym tekście przyjęto oznaczenie Madura, cz. 1 dla tegoż tomu.

15 W tekście przywoływany jako Madura, cz. 2, t. 1 oraz Madura, cz. 2, t. 2.

16 Odnośnie do nowożytnych peregrynacji podejmowanych do Rzymu z terenów Rzeczypospolitej zob. uwagi Müller, 1986, s. 357–365; Müller, 1989, s. 553–574.

Wiecznego Miasta zakonników (zob. Madura, cz. 2, s. 3–4). Dysponujemy rzadkimi informacjami o motywacji lub okolicznościach podejmowanej, a raczej planowanej podróży do Włoch czy innych krajów. Do wyjątków należy odnotowana informacja o ślubach odbycia pielgrzymki do Rzymu, które zostały złożone w czasie poważnej choroby przez o. Zygmunta Mierzewskiego¹⁷ (zgoda z 6 maja 1730 r. (Madura, cz. 2, t. 1, s. 250) czy zgoda na udanie się do Rzymu w celu odwiedzenia matki – dokument taki otrzymał 13 lipca 1483 r. o. Krzysztof z konwentu w Kościanie (Madura, Acta Capitulatorum, nr 29, s. 605). Najczęściej dość enigmatycznie wyjaśniano pragnienie odbycia pielgrzymki, podkreślając aspekty religijne mówiące o osobistej dewocji czy wspomniano pragnienie wypełnienia bliżej nieokreślonych ślubów¹⁸. Tak też 19 lutego 1661 r. zaznaczono przy zgodzie dla o. Ludwika Tretetio – lektora¹⁹, który udawał się z powodów religijnych *ad sancta Apostolorum Limina* (Madura, cz. 1, s. 177). Natomiast w odniesieniu do Wojciecha Drohibickiego (Drohobicki)²⁰, który przebywał wówczas w Padwie²¹, odnotowano jedynie pragnienie zrealizowania poczynionych ślubów (zapiska z 22 grudnia 1691 r. – Madura, cz. 1, nr 125, s. 333; zob. też zgodę wystawioną dla o. Alberta Siekielewicza²² 15 grudnia 1696 r. – Madura, cz. 1, nr 266, s. 355), podawano także równie lakonicznie określoną motywację jako *devotionis causa*, jak miało to miejsce w odniesieniu do Mistrza Świętej Teologii Dominika Frydrychowicza²³ 9 maja 1693 r. (Madura, cz. 1, nr 145, s. 336) czy o. Henryka Cosawolskiego – tu zapis z 1703 r. (Madura, cz. 2, t. 1, s. 14). W odniesieniu do

17 W poniższym tekście przyjęto zasadę odsyłania do podstawowego zespołu źródeł służącego do identyfikacji poszczególnych zakonników, jakim jest *Kartoteka biograficzna dominikanów polskich*. Ponieważ niniejszy tekst ma na celu zobrazowanie pewnego zjawiska, jakim były pielgrzymki podejmowane przez dominikanów, zrezygnowano z zasady przytaczania biogramów poszczególnych zakonników. Odnośnie do postaci o. Mierzeńskiego/Mierzewskiego pełniącego m.in. obowiązki przeora w Sieradzu zob. szerzej APPD, rkps Kn 73 *Kartoteka biograficzna dominikanów polskich* (dalej przywoływane jako: APPD, rkps Kn 73): litera m – Mierzeński Sigismundus.

18 Zob. choćby zgodę wystawioną dnia 13 lipca 1477 r. dla o. Mikołaja z Wrocławia z konwentu krakowskiego, który udawał się do Rzymu *pro voto patris*: Madura, Acta Capitulatorum, nr 81, s. 590.

19 Zob. szerzej adnotacje dotyczące przeora w Żninie, Sieradzu i Wronkach APPD, rkps Kn 73: litera t – Tretetius Ludovicus.

20 Zob. szerzej adnotacje dotyczące przeora w Poznaniu, Wronkach APPD, rkps Kn 73: litera d – Drohibicki Albertus

21 Odnośnie do studiów w Padwie zob. uwagi Świętochowski i Chruszczewski, 1975, s. 504.

22 Zob. szerzej adnotacje dotyczące regensa studium generalnego warszawskiego APPD, rkps Kn 73: litera s – Siekielewicz Albertus (Siekielowicz).

23 Zob. szerzej biogram o. Dominika Frydrychowicza: Miławicki i Szyborski, 2010, s. 204–207.

o. Samuela Kenera²⁴ z polskiej prowincji – zapis z 26 marca 1695 r. – którego motywacja została identycznie określona, wiemy ponadto, że przebywał on wówczas na studiach w Padwie, albowiem uzyskał również zezwolenie na złożenie egzaminu na lektora w tymże klasztorze (Madura, cz. 1, nr 214, s. 346). Podobnie z faktem odbywania studiów w Bolonii należy wiązać pielgrzymkę o. Wiktoryna Bienkowskiego²⁵, który zgodę pozyskał 19 maja 1695 r. Jak odnotowano, po nawiedzeniu Rzymu uzyskał zezwolenie na odbycie egzaminu lektorskiego w Bolonii (Madura, cz. 1, nr 217, s. 346). Analogicznie było w przypadku o. Michała Steckiego²⁶ (zgoda z 11 maja 1697 r.), który jako *studens formalis*²⁷ przebywał w Bolonii, gdzie również uzyskał zgodę na odbycie egzaminu lektorskiego (Madura, cz. 1, nr 279, s. 358). *Studens formalis* przebywający w Bolonii o. Florianus Karkoszewski²⁸ uzyskał 30 grudnia 1719 r., podobnie o. Rajmund Jezierski²⁹ otrzymał z konwentu (Fiezulano zob. przypis nr 30) zgodę na podróż do Rzymu (Madura, cz. 2, t. 1, s. 114).

Zakonnicy przebywający na studiach we włoskich klasztorach niejednokrotnie zwracali się z prośbą o wyrażenie zgody na peregrynacje do Rzymu. Taką zgodę (20 stycznia 1663 r.) uzyskał o. Norbert Sliceski, który następnie miał powrócić do Bolonii w celu ukończenia studiów (Madura, cz. 1, nr 4, s. 195). Natomiast 12 lipca 1749 r. o. Florus Bieniaszewski³⁰ z konwentu przemyskiego, udający się na studia do Bolonii, uzyskał zgodę na nawiedzenie Rzymu i powrót do swej prowincji (Madura, cz. 2, t. 2, s. 449).

Czasem o zgodę na podróż do Rzymu występowano w momencie, kiedy bracia po zakończeniu studiów powracali do swojej prowincji bądź dopiero zamierzali rozpocząć edukację na włoskich uczelniach, tak było choćby w odniesieniu do o. Antonio Bendkowskiego (kwiecień 1663 r.) (Madura, cz. 1, nr 5, s. 195). Poniższe przykłady ilustrują natomiast

24 Zob. szerzej adnotacje dotyczące o. przeora APPD, rkps Kn 73: litera k – Kerner Samuel.

25 Odnośnie do studiów w Bolonii zob. uwagi: Świętochowski i Chruszczewski, 1975, s. 538; zob. też APPD, rkps Kn 73: litera b – Bienkowski Victorinus (Bienkowski, Bińkowski).

26 Odnośnie do postaci o. Steckiego zob. uwagi Świętochowski i Chruszczewski, 1975, s. 501; por. APPD, rkps Kn 73: litera s – Stecki Michael.

27 Odnośnie do dziejów dominikańskiego systemu nauczania zob. szerzej uwagi Świętochowski, s. 213 i n.

28 Zapewne zapis odnosi się do Florusa Karkoszewskiego, zob. Świętochowski i Chruszczewski, 1975, s. 507; por. APPD, rkps Kn 73: litera k – Karkoszewski Florus (Florianus).

29 Zob. wzmiankę o złożeniu lektoratu w klasztorze we Florencji przez Rajmunda Jezierskiego: Świętochowski i Chruszczewski, 1975, s. 507; zob. szerzej adnotacje dotyczące biskupa bakowskiego Rajmunda Jezierskiego: APPD, rkps Kn 73: litera j – Jezierski Raymundus.

30 Zob. Świętochowski i Chruszczewski, 1975, s. 511; zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera b – Bieniaszewski Florus.

wspomnianą pierwszą tendencję. Tak postąpił o. Ludwik Szczaniecki (Szczaniecki)³¹ (3 listopada 1691 r.), który ukończywszy studia w Mediolanie, pragnął nawiedzić z powodów religijnych Rzym (Madura, cz. 1, nr 119, s. 332). Ojciec Karol Gluk z Polski po studiach w Cremonie, zanim powrócił do swej prowincji, pozyskał zgodę na nawiedzenie Rzymu (z 15 grudnia 1696 r.) (Madura, cz. 1, nr 264, s. 355). Podobnie o. Michał Stocki po ukończeniu studiów w Bolonii uzyskał zgodę na nawiedzenie grobów Piotra i Pawła (z 26 marca 1697 r.) (Madura, cz. 1, nr 271, s. 356). Listę dominikanów studiujących we włoskich uczelniach nawiedzających Rzym należy poszerzyć o o. Tomasza Marczewicza³², studenta w Cremonie, który zgodę pozyskał 24 sierpnia 1709 r. (Madura, cz. 2, t. 1, s. 48). Po ukończeniu studiów teologicznych ponownie pozyskał stosowną zgodę 26 marca 1712 r. (Madura, cz. 2, t. 1, s. 62). 11 sierpnia 1714 r. o. Seweryn Oczkowski³³, przebywający w Neapolu, uzyskał zezwolenie na nawiedzenie Rzymu w czasie drogi powrotnej do ojczyzny (Madura, cz. 2, t. 1, s. 78). Analogiczne dokumenty wystawiono: 25 kwietnia 1722 r. dla o. lektora Rajmunda Jezierskiego (Madura, cz. 2, t. 1, s. 128), 8 kwietnia 1724 r. dla o. Wawrzyńca Poradowskiego³⁴, studenta w Faventiae³⁵ (Madura, cz. 2, t. 1, s. 156), 15 maja 1726 r. dla o. Ambrożego Stankiewicza³⁶, studenta w Bolonii (Madura, cz. 2, t. 1, s. 175), 16 kwietnia 1729 r. dla o. lektora Dionizego Piotrowskiego³⁷, studenta w Bolonii (Madura, cz. 2, t. 1, s. 227), 5 listopada 1735 r. dla o. Symforiana Ponińskiego³⁸, studenta w Bolonii (Madura, cz. 2, t. 1, s. 380), 1 października 1735 r. dla o. Franciszka Bernicza³⁹, studenta w Padwie (Madura, cz. 2, t. 1, s. 384), 4 lutego 1736 r. dla o. Ambrożego Gericka⁴⁰, studenta w Mediolanie (Madura, cz. 2, t. 1, s. 391), 2 maja 1750 r. dla o. Józefa Wiktora⁴¹, studenta w Bolonii (Madura, cz. 2, t. 2, s. 463), 7 października 1752 r. dla o. Tomasza

31 Zob. też Świętochowski i Chruszczewski, 1975, s. 504; zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera s – Szczaniecki Ludovicus (Szczaniecki).

32 Zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera m – Marczewicz Thomas.

33 Zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera o – Oczkowski Severinus.

34 Zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera p – Poradowski Laurentius.

35 Faenza.

36 Zob. Świętochowski i Chruszczewski, 1975, s. 508.

37 Zob. Świętochowski i Chruszczewski, 1975, s. 508; zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera p – Piotrowski Dionysius.

38 Zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera p – Poniński Symphorianus.

39 Zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera b – Bernicz Franciscus.

40 Zob. Świętochowski i Chruszczewski, 1975, s. 510; zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera g – Gerick Ambrosius (Gerich, Gerick).

41 Zob. Świętochowski i Chruszczewski, 1975, s. 511.

Hendla⁴², studenta w Bolonii (Madura, cz. 2, t. 2, s. 470), 6 lipca 1753 r. dla o. Jana Cantie (Kanty) Głowackiego⁴³, studenta w Bolonii (Madura, cz. 2, t. 2, s. 473).

Podróż do Rzymu była nieodzowna w momencie, kiedy starano się o wypełnianie różnych zobowiązań zakonnych, a także w związku z podejmowanymi negocjacjami lub załatwianiem rozmaitych spraw w urzędach kurii papieskiej⁴⁴. W tym celu udał się do Rzymu przeor opatowski o. Kazimierz Napolski⁴⁵, który następnie nawiedził rzymskie bazyliki (23 czerwca 1693 r.) (Madura, cz. 1, nr 153, s. 337). Pragnął on bowiem pozyskać stosowne nadania indulgencji dla konwentu dominikańskiego (zgoda na podróż z dnia 14 marca 1693 r. Madura, cz. 1, nr 142, s. 335). Kolejne niejako urzędowe podróże do Rzymu należy wiązać z osobą o. Dominika Frydrychowicza. 1 stycznia 1695 r. Mistrz Świętej Teologii o. Dominik Frydrychowicz uzyskał zezwolenie na załatwienie pewnych spraw w Rzymie (Madura, cz. 1, nr 207, s. 345), a pobyt w mieście z całą pewnością należy łączyć z nawiedzeniem najważniejszych rzymskich bazylik. Analogiczną zgodę na udanie się do Rzymu uzyskał 11 sierpnia 1696 r. lektor i przeor konwentu samborskiego o. Jacek Lubowidzki⁴⁶. Podróż ta była nieodzowna w związku z koniecznością rozwiązania spraw związanych z diecezją przemyską (Madura, cz. 1, nr 255, s. 353). Ponownie o. Jacek Lubowidzki zgodę uzyskał 14 marca 1711 r. (Madura, cz. 2, t. 1, s. 57, 65). W odniesieniu do o. Benedykta Duczyńskiego wiadomo, że o zgodę zabiegał o. Seweryn Oczko, przeor krakowski, a wspomniany zakonnik miał rozwiązać bliżej nieznane sprawy konwentu – zgoda została udzielona 7 kwietnia 1725 r. (Madura, cz. 2, t. 1, s. 166). 24 marca 1728 r. zgodę na podróż do Rzymu uzyskał o. Albert Balcerkowicz⁴⁷ udający się tam w sprawach konwentu poznańskiego (Madura, cz. 2, t. 1, s. 203)⁴⁸.

Osobną kategorię stanowią zezwolenia wystawione w związku z planowaną peregrynacją do Rzymu przypadającą w czasie trwania roku świętego. Ojciec Jan Piotr z konwentu krakowskiego, który przybył do Rzymu,

42 Zob. Świętochowski i Chruszczewski, 1975, s. 512; zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera h – Hendel Thomas.

43 Zob. Świętochowski i Chruszczewski, 1975, 512; zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera g – Głowacki Joannes Cantius.

44 Zob. przykładowo uwagi dotyczące franciszkanów i ich aktywności w Rzymie w związku z rozpatrywaniem spraw zakonnych: Rok, 2000, 297–298, 300; Rok, 2001b, s. 307; Rok, 2010, s. 260; Rok, 2011, s. 9 i n.; Rok, 2014b, s. 317. Zob. też Loret, 1930, s. 225.

45 Zob. też uwagi Świętochowski i Chruszczewski, 1975, s. 500; zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera n – Napolski Casimirus.

46 Zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera l – Lubowidzki Hyacinthus (Lubowiedzki, Lubowicki).

47 Zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera b – Balcerkiewicz Albertus, Balcerkowicz.

48 Zob. też zgodę na powrót do prowincji z dnia 12 maja 1728 r.: Madura, cz. 2, t. 1, s. 207.

uzyskał 30 marca 1475 r. zgodę na powrót do swej prowincji i konwentu (Madura, Acta Capitulorum, nr 19, s. 583). 13 maja 1475 r. o. Mikołaj Herman z konwentu słupeckiego został asygnowany do konwentu słupeckiego, a sam zakonnik nawiedził uprzednio Rzym (Madura, Acta Capitulorum, nr 25, s. 584). Biorąc pod uwagę rok wystawienia powyższych dokumentów, można zakładać, że podróż zakonnicy odbyli w związku z przypadającym wówczas jubileuszem. Planując nawiedzenie Wiecznego Miasta w czasie trwania roku świętego, stosowną zgodę uzyskał Magister Świętej Teologii o. Jan Damascen 13 listopada 1624 r. (Madura, I, nr 30, s. 37–38). Biorąc pod uwagę datę wystawienia (28 stycznia 1650 r.), można zakładać, że również podróż o. lektora Floriana Radomacensiego⁴⁹ motywowana była pragnieniem nawiedzenia Wiecznego Miasta w czasie trwania roku świętego (Madura, I, nr 35, s. 129). W odniesieniu do o. lektora Patrycjusza Liczewicza⁵⁰ wyraźnie dookreślono, że pragnie nawiedzić Rzym w związku z rokiem świętym (19 sierpnia 1724 r.) (Madura, cz. 2, t. 1, s. 159). Kolejna zgoda wydana w 1725 r. nie wspomina co prawda o motywacji związanej z jubileuszem chrześcijańskim, ale zbieżność dat pozwala założyć, że zakonnik zapewne z tego powodu pragnął udać się do Rzymu. Był to o. Benedykt Dunin Szpot⁵¹ z prowincji ruskiej – zgoda z dnia 25 listopada 1724 r. (Madura, cz. 2, t. 1, s. 171).

Dzięki poczynionym przez o. Madurę wypisom dysponujemy także wzmiankami o planowanej pielgrzymce do Rzymu, na którą pozyskano stosowną zgodę władz niestety bez doprecyzowania okoliczności lub podania motywacji danego zakonnika. Wspomnieć tutaj można o Magistrze Świętej Teologii Erazmie Koniuszewskim⁵², który uzyskał dnia 26 maja 1626 r. zgodę na podróż do Rzymu w towarzystwie socjusza o. Hieronima Zegoty (Madura, I, nr 18, s. 36). Tegoż dnia analogiczny dokument wystawiono dla o. Mateusza Lucaszowica, kaznodziei generalnego, który planował odbycie podróży w towarzystwie o. Klemensa z konwentu krakowskiego (Madura, I, nr 18, s. 36). Natomiast w marcu 1634 r. władze zakonne zezwoliły o. Walerianowi Grocholskiemu⁵³, aby w towarzystwie socjusza Stefana przybył do Rzymu (Madura, I, nr 40, s. 64). Władze zwierzchnie zgromadzenia zezwoliły kolejnym zakonnikom na podróż do Wiecznego Miasta, nie precyzując bliżej ich

49 Zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera r – Radomski Florianus.

50 Zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera l – Liczewicz Patritius (Licewicz, Łyczewicz).

51 Zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera s – Szpot [Dunin] Benedictus, Dunin-Szpot Benedictus.

52 Zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera k – Koniuszowski Erasmus (Koniuszewski, Koniuszowski, Coninensis).

53 Zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera g – Grocholski Valerianus (Grochowski); Ozorowski, 1981, s. 585–586.

motywacji ani nie zezwalając na podróż w towarzystwie socjuszy. Byli to: 14 grudnia 1474 r. o. Paweł Braxatoris z konwentu w Tczewie (Madura, Acta Capitulatorum, nr 12, s. 581), 26 lipca 1487 r. o. Jan Cerdonis z konwentu poznańskiego, który po odbyciu pielgrzymki został asygnowany do konwentu w Ankonie (Madura, Acta Capitulatorum, nr 8, s. 608), 10 marca 1495 r. o. Jan Piotr z Krakowa (Madura, Acta Capitulatorum, nr 5, s. 622), 27 stycznia 1503 r. o. Stanisław z konwentu krakowskiego (Madura, Acta Capitulatorum, nr 45, s. 639), 14 listopada 1534 r. o. Walerian oraz o. Wit, kaznodzieja z konwentu krakowskiego (Madura, Acta Capitulatorum, nr 9, s. 660), 8 grudnia 1593 r. o. bakałarz Mikołaj z Mościsk⁵⁴ (Madura, Acta Capitulatorum, nr 19, s. 686), 7 sierpnia 1623 r. o. Antonin z Krakowa⁵⁵ (Madura, I, nr 1, s. 40), 13 marca 1632 r. o. lektor Antonin Winko⁵⁶ (Madura, I, nr 1, s. 74), 6 marca 1655 r. o. Tomasz Dominik Kowalski z konwentu piotrkowskiego (Madura, cz. 1, 159–160), 26 maja 1663 r. o. lektor konwentu poznańskiego Jerzy Borowski⁵⁷ (Madura, cz. 1, nr 7, s. 196), 12 marca 1667 r. o. Stefan Belina⁵⁸ (Madura, cz. 1, nr 35, s. 208), 10 marca 1685 r. o. lektor Sylwester Czechnicz⁵⁹ (Madura, cz. 1, nr 104, s. 303), 5 czerwca 1694 r. o. Kazimierz Galinski pozyskał zgodę na peregrynację do Wiecznego Miasta (Madura, cz. 1, nr 182, s. 342), 26 kwietnia 1698 r. zgodę taką otrzymał lektor o. Tomasz Frydrychowicz⁶⁰ (Madura, cz. 1, nr 307, s. 363 zob. też zgodę na powrót do prowincji polskiej Madura, cz. 1, nr 384, s. 375). W odniesieniu do o. Wacława Zachowskiego odnotowano jedynie, że zezwolono mu na udanie się do Rzymu po częstych prośbach (w 1699 r. Madura, cz. 1, nr 347, s. 369). W odniesieniu do kolejnych zakonników wzmiankowana jest jedynie zgoda na nawiedzenie relikwii Apostołów w Rzymie: 10 październik 1699 r. o. Wojciech Krtel z prowincji polskiej (Madura, cz. 1, nr 354, s. 370), 9 stycznia 1700 Magister Świętej Teologii Florian Straszynski⁶¹ (Madura, cz. 1, nr 368, s. 373) z powodu jego religijności; 27 luty 1700 o. Leopold Ulińska, który wówczas przebywał w konwencie S. Maria Novella we Florencji (Madura, cz. 1, nr 376, s. 374), 20 marca 1700 o. Ludwik Vadovius⁶²

54 Ozorowski, 1982, s. 118–120.

55 Zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera a – Antoninus cantor.

56 Zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera w – Winko Antonius.

57 Zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera b – Borovius Gregorius, Borówka Gregorius.

58 Zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera b – Belina Stephanus, Bylina Stephanus.

59 Zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera c – Czechnic Silvester (Czechnicz).

60 Zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera f – Frydrychowicz Thomas.

61 Zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera s – Straszynski Florianus (Straszynski).

62 Zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera w – Wadowski Ludovicus (Wadowita, Vadovius).

z Polski (Madura, cz. 1, nr 379, s. 374), 22 maja 1700 o. Atanazy Lasocki⁶³ (Madura, cz. 1, nr 385, s. 375–376). Kolejno można wspomnieć choćby o. Ludwika Vadoviusa⁶⁴, który stosowną zgodę uzyskał 11 września 1706 r. (Madura, cz. 2, t. 1, s. 27), o. Floriana Siewierskiego⁶⁵ – zgoda 1 stycznia 1707 r.⁶⁶ (Madura, cz. 2, t. 1, s. 28), o. lektora Stanisława Wodzińskiego⁶⁷ – zgoda 26 kwietnia 1710 r. (Madura, cz. 2, t. 1, s. 50), o. bakałarz Placyd Okonski – zgoda 26 kwietnia 1710 r. (Madura, cz. 2, s. 50), o. Patrycjusz Liczewicz – zgoda z dnia 27 lutego 1717 (Madura, cz. 2, t. 1, s. 89). W odniesieniu do Ludwika Vadoviusa władze zakonne ponownie wyraziły zgodę na odbycie peregrynacji *ad limina Apostolorum* 13 sierpnia 1708 r., albowiem zaplanowana dwa lata wcześniej podróż nie odbyła się z powodu choroby (Madura, cz. 2, t. 1, s. 33)⁶⁸.

Informacje o zrealizowanych pielgrzymkach czerpiemy również z zapisów mówiących o przebywających na terenie Włoch braciach. Część z nich po odbyciu pielgrzymki wraca do swych macierzystych klasztorów. Przykładowo o. Kazimierz Garłowski po nawiedzeniu relikwii apostołów powrócił do polskiej prowincji, o czym mówi zapis z 29 października 1695 r. (Madura, cz. 1, nr 237, s. 350).

Supplementum o. Madury przynosi informacje o bardzo ciekawej – nielicznej co prawda – grupie zakonników, którzy pielgrzymowali do Rzymu w towarzystwie osób świeckich⁶⁹. Byli to o. Józef Marcin Dalczewski⁷⁰ (zgoda z 5 października 1697 r.) czy o. Benedykt Kleihart⁷¹ (31 października 1699 r.) (Madura, cz. 1, nr 285, s. 359, nr 358, s. 371). Ojciec Dominik Gostowski⁷² (zgoda 31 październik 1699 r.) mógł udać się do Rzymu na przypadający w 1700 roku jubileusz, dołączając do orszaku pancernych

63 Zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera l – Lasocki Athanasius.

64 Odnośnie do postaci o. Ludwika Wadowskiego i studiów w Padwie zob. uwagi: Świętochowski i Chruszczewski, 1975, s. 499, 516.

65 Zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera s – Siewierski Florianus.

66 Pielgrzymkę tę zapewne należy wiązać z faktem studiów w Bolonii, gdzie uzyskał lektorat: zob. Świętochowski i Chruszczewski, 1975, s. 506.

67 Zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera w – Wodziński Stanislaus (Wodziński).

68 Odnośnie do podróży powrotnej zob. Madura, cz. 2, s. 48.

69 Zob. też uwagi związane z podejmowanymi przez duchownych podróżami w większej liczbie osób w celu zapewnienia bezpieczeństwa: Rok, 2017, s. 200–203; zob. też uwagi o konieczności wędrowania w towarzystwie sojusza: Kaczmarek, 2008b, s. 56–57.

70 Zob. też informacje o jego studiach w Padwie, gdzie był wykładowcą w klasztorze św. Augustyna: Świętochowski i Chruszczewski, 1975, s. 505; zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera d – Dalczewski Josephus.

71 Zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera k – Kleinhard Benedictus.

72 Zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera g – Gostowski Dominicus.

księcia Jakuba, syna króla Jana III Sobieskiego⁷³ (Madura, cz. 1, nr 359, s. 371). Warto także wspomnieć o zgodzie z dnia 30 sierpnia 1755 r. wystawionej dla Magistra Świętej Teologii o. Piotra Tysiarowicza⁷⁴ na udanie się do Mediolanu i Rzymu w celu nawiedzenia grobów apostołów w towarzystwie osoby spokrewnionej z panem Luszczewskim (Madura, cz. 2, t. 2, s. 476).

Lektura wypisów autorstwa o. Madury jasno ukazuje, że w większości przypadków zakonnicy zabiegali o zgodę na podróż do Rzymu, aczkolwiek można także odnaleźć również inne miejsca tak ważne dla religijności dominikanów. Ojciec Jakub Leszczyński⁷⁵ 20 stycznia 1651 r. uzyskał zezwolenie władz zakonnych na pielgrzymkę do Soriano⁷⁶ w celu uczczenia *imaginem s. Dominici P[atri] Nostri* (Madura, cz. 1, nr 10, s. 144). Cudowny portret św. Dominika pragnął także nawiedzić o. Ludwik Lulkowski⁷⁷ – zgoda z dnia 10 kwietnia 1666 r. (Madura, cz. 1, nr 26, s. 204).

Należy też wspomnieć o pielgrzymkach skierowanych do bolońskiego sanktuarium, w którym znajdują się relikwie założyciela zgromadzenia. Zgody na pielgrzymkę otrzymali: 16 kwietnia 1534 r. o. Celestyn Lanski (Madura, Acta Capitulum, nr 2, s. 660), o. Krzysztof Umberti, zakonnik z prowincji polskiej – zapis z 17 maja 1687 r. (Madura, cz. 1, nr 13, s. 313). Sześć lat później taką zgodę otrzymał lektor o. Florian Dominik Laskowski (Madura, cz. 1, nr 158, s. 338). Z całą pewnością listę zakonników nawiedzających relikwie św. Dominika należy poszerzyć o wszystkich zakonników udających się na studia do bolońskiego zakonnego studium generalnego⁷⁸.

Dzięki wieloletniej kwerendzie o. Madury dysponujemy informacjami o zakonnikach, którzy przebywali we Włoszech, a fakt ten nie wynikał z motywacji religijnej i pragnienia odbycia pobożnej pielgrzymki czy to do Bolonii, czy Wiecznego Miasta, aczkolwiek i takiej motywacji nie można wykluczyć. W odniesieniu do o. Placyda Smigkiewicza odnotowano (22 stycznia 1695 r.), że powrócił do swej macierzystej prowincji

73 Zob. też informacje o peregrynacji podjętej przez Jakuba Sobieskiego: Loret, 1930, s. 196–197, 211–213. Odnośnie do dziejów peregrynacji królewiczów w XVII wieku z obszarów Rzeczypospolitej zob. uwagi: Osiecka-Samsonowicz, 2015, s. 87–101. Zob. też uwagi o pielgrzymkach z terenów Polski do Rzymu na jubileusz 1700: Rok, 2001b, s. 308 i n.; zob. też uwagi o obecności duchownych w orszakach młodzieży szlacheckiej: Rok, 2011, s. 9–10; Rok, 2014b, s. 317–318.

74 Zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera t – Tysiarowicz Petrus,

75 Zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera l – Leszczyński Jacobus, Jacobus de Leszczyń.

76 Soriano Calabro.

77 Zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera l – Lulkowski Ludovicus.

78 Zob. szerzej uwagi dotyczące studiów w Bolonii: Świętochowski i Chruszczewski, 1975, passim.

polskiej z Italii, gdzie pomimo panujących tam warunków nie został uleczony (Madura, cz. 1, nr 209, s. 345).

W pewnych przypadkach jednakże pobyt w Italii był spowodowany innymi okolicznościami, których można się jedynie domyślać. Dowiadujemy się o nim z zapisów informujących o powrocie do macierzystej (polskiej) prowincji. W tym przypadku należy przytoczyć zapiski z 1696 r. Pierwsza z nich (19 maja) odnosi się do o. Alana Geczailiewicza, który zbiegł z polskiej prowincji i udał się do Rzymu (Madura, cz. 1, nr 247, s. 352). W odniesieniu do o. Antonina Pudsekowskiego (14 lipca 1696 r.) zanotowano, że włóczył się po Italii, przez wiele lat żyjąc bezbożnie (Madura, cz. 1, nr 253, s. 353). Natomiast o. Tomasz Karbiński (30 grudnia 1686 r.) został określony jako *clericum fugitivum ex provincia Poloniae* (Madura, cz. 1, nr 267, s. 355–356). Interesujący jest przypadek o. Ryszarda Sawickiego⁷⁹ (2 luty 1697 r.) oraz o. Leopolda Zyski (26 kwietnia 1697 r.), odnotowano bowiem, że zbiegli z prowincji polskiej i powrócili do swej prowincji (Madura, cz. 1, nr 268, s. 356; nr 276, s. 357).

Kończąc ten przegląd wzmianek mówiących o podróżach do Italii, należy podkreślić, że podróż ta bez stosownych zezwoleń mogła skończyć się czasową utratą wolności i uwięzieniem zakonnika⁸⁰. Przekonali się o tym choćby o. Jacek Panach⁸¹ z konwentu sieradzkiego, który decyzją władz zakonnych z 26 kwietnia 1678 r. został odesłany do swej prowincji po tym, jak trafił do więzienia, gdyż udał się do Rzymu bez zgody swych władz (Madura, cz. 1, nr 16, s. 287). Zbiegłych do Rzymu z konwentu krakowskiego ojców Tomasza Hilnera oraz Leopolda Nowaka⁸² nie spotkał aż tak srogi los. Co prawda zostali wtrąceni do więzienia, ale następnie skierowano ich na dalsze studia w konwentach włoskich – zgoda z dnia 15 marca 1731 r. (Madura, cz. 2, t. 1, s. 269).

Lektura wypisów z rzymskich archiwaliów wykazała, że dominanie w przeważającej większości zabiegali o zgodę na pielgrzymkę do Wiecznego Miasta. Spośród innych sanktuariów, do których pielgrzymowali bracia kaznodzieje, warto wspomnieć o zgodzie na nawiedzenie relikwii św. Marii Magdaleny znajdujących się nieopodal Marsylii. Stosowną licencję pozyskał w 1694 r. pochodzący z prowincji polskiej o. Bernard

79 Zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera s – Sawicki Richardus. Co ciekawe, jak informują wypisy, pełnił m.in. funkcje przeora w prowincji ruskiej, stąd ten drobny epizod z uwięzieniem nie zaszkodził jego karierze w zakonie.

80 Zob. przykładowo sprawę zbiegłego zakonnika o. Kazimierza Chlebowskiego: Madura, cz. 2, t. 1, s. 333, oraz o. Rajmunda Nowakowskiego z dnia 25 września 1780 r.: Madura, cz. 2, t. 2, s. 561.

81 Zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera p – Panach Hyacinthus (Pannach).

82 Zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera n – Nowak Leopoldus, Nowacki Leopoldus.

Ranzlerowicz (Madura, cz. 1, nr 181, s. 342) oraz o. Reginald Lemky⁸³ (zgoda z dnia 6 stycznia 1703 r.), który powracając z Hiszpanii do swej prowincji, pragnął odwiedzić sanktuarium Marii Magdaleny (Madura, cz. 2, t. 1, s. 14). Prawdziwą rzadkością są natomiast zgody na odbycie tzw. *peregrinationes maiores*. Stosowny dokument zezwalający na podróż *ad terras sanctam* otrzymał w dniu 3 kwietnia 1493 r. o. Piotr z Krakowa (Madura, Acta Capitulorum, nr 35, s. 618). Uwzględniając fakt, jak rzadko udawano się na pielgrzymkę do grobu św. Jakuba, tak ważne są przy omawianiu pielgrzymek podejmowanych przez dominikanów plany o. Leonarda Schlsitae, który uzyskał zezwolenie (dnia 20 marca 1508 r.) na peregrynację do Santiago de Compostela (Madura, Acta Capitulorum, nr 2, s. 642).

Powyższe wzmianki źródłowe umożliwiają identyfikację jedynie wybranej grupy zakonnych pielgrzymów na podstawie pozyskanych przez nich zezwoleń na odbycie peregrynacji. Z całą pewnością obraz wyłoniony na podstawie analizy wypisów o. Madury nie jest kompletny. Należy bowiem zakładać, że bracia kaznodzieje, którzy studiowali we Włoszech np. w Bolonii, nawiedzali sanktuarium dominikańskie, pragnąc uczcić relikwie założyciela zgromadzenia. Stąd listę pielgrzymów należałoby poszerzyć o asygnowanych do konwentów włoskich ojców z polskiej prowincji. Warto także nadmienić, że część zakonników podróżowała w większym gronie, co wymuszały względy bezpieczeństwa, w zgodach pojawia się przecież adnotacja o podróży podejmowanej w towarzystwie socjusza. Sam charakter źródła uniemożliwia bliższe przybliżenie samej pielgrzymki, warunków, w jakich ona przebiegała, czy miejsc świętych nawiedzanych niejako po drodze do Wiecznego Miasta, takich jak choćby sanktuarium w Loreto⁸⁴. Warto także nadmienić, że wspomniani w tekście bracia bardzo często pełnili znaczące funkcje w zakonie, piastując w kolejnych latach urząd przeorów, byli także związani z zakonnym studium. Fakt piastowania wysokich godności w zakonie nie może dziwić, albowiem znaczna część z nich podejmowała pielgrzymki bądź udając się na studia, bądź kończąc je i wracając do swych macierzystych konwentów, a na zagraniczne studia wysyłano przecież najwybitniejsze jednostki. Lista miejsc, do których udawali się zakonnicy, choć z całą pewnością daleka od kompletności, ukazuje wyraźną dominację sanktuariów zlokalizowanych w Italii, co było spowodowane między innymi faktem studiowania w tamtejszych szkołach, jak również rangą Rzymu.

83 Zob. szerzej APPD, rkps Kn 73: litera l – Lempki Reginaldus (Lemki, Lembky).

84 Zob. szerzej uwagi Müller, 1986, s. 364; Müller, 1989, s. 555–567; Loreto, 1930, s. 176, 227; por. uwagi o trasie, jaką najczęściej wybierali nowożytni duchowni udający się z Polski do Rzymu: Rok, 2011, s. 13–14.

BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne:

Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów:

APPD, rkps Kn 73 – *Kartoteka biograficzna dominikanów polskich*: litery a, b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, o, p, r, s, t, w.

Biblioteka Dominikanów w Krakowie:

Madura, R.F. (wyd.) (b.d.). *Supplementum ex Registris litterarum magistrorum et procuratorum generalium OP (a. 1608–1701)*, cz. 1. Kraków [mps].

Madura, R.F. (wyd.) (b.d.). *Supplementum ex registris actorum regiminis rev. morum magistrorum generalium et procuratorum generalium OP (a. 1700–1800)*, cz. 2, t. 1–2. Kraków [mps].

Źródła drukowane:

Arakielowicz, S. (2016). *Itinerarium Romanum (1723). Podróż Rzymską (1723)*.

B. Rok (wstęp i oprac.). Kraków–Wrocław: Księgarnia Akademicka.

Bohusz, F.K. (2014). *Dzienniki podróży*. F. Wolański (wstęp i oprac.). Kraków–Wrocław: Księgarnia Akademicka.

Die Aufzeichnungen des Dominikaners Martin Gruneweg (1562 – ca. 1618) über seine Familie in Danzig, seine Handelsreisen in Osteuropa und sein Klosterleben in Polen (2008). A. Bues (wyd.), t. 1–4. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

Filipecki, I.S. (2014). Opisanie podróży rzymskiej na kapitułę generalską z świętego posłuszeństwa odprawionej przez ks. Stanisława kapucyna na ten czas kustosa generalnego w roku 1789. W: B. Rok (red.), *Świat kultury staropolskiej. Teksty źródłowe i studia*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 40–126.

Kleczewski, S. (2016). *Itinerarium Romanum (1750). Podróż Rzymską (1750)*. B. Rok (wstęp, oprac.) i M. Chachaj (oprac.). Kraków–Wrocław: Księgarnia Akademicka.

Lanhaus, J. (2014). *Opis podróży. Itinerarium (1768–1769)*. B. Rok, M. Chachaj (oprac.) i M. Forycki (współpr.). Kraków–Wrocław: Księgarnia Akademicka.

Loca peregrinationis terre sancte. Czternastowieczny przewodnik po Ziemi Świętej (2006). W. Mruk (wstęp, przyp.). Kraków: Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”.

Madura, R.F. (red.) (1972). *Acta Capitulum Provinciae Poloniae Ordinis Praedicatorum*. Roma: Pontificium Institutum Studiorum Ecclesiarum.

- Pielgrzymka Piotra Rindfleischa z Wrocławia do Ziemi Świętej w 1496 roku* (2005). D. Adamska i J. Szymański (wstęp, komentarz). Gliwice: Fundacja „Zamek Chudów”.
- Starzyński, M. (2012). Pielgrzymka krakowskiego Duchaka na Górę Synaj w 1471, *Rocznik Krakowski*, t. 78, 147–157.
- Summarium constitutionum declarationum et ordinationum, pro regimine sacri Ordinis Praedicatorum. Adiectis particulis privilegiorum et constitutionum Sedis Apostolicae, nec non Decretorum Concil. Tridentini, ac sacrarum Congregationum DD. Cardinalium iuxta cuiuslibet Tractatus exigentiam. Item summarium constitutionum, et ordinationum emanatarum pro bonis moribus Monialium, ac Personarum tertii habitus sub cura eiusdem Ordinis existentium* (1619). Collectum labore et studio P. Mag. F. Petri Martyris festi Vrceani, eiusdem Ordinis Professoris, Parisiis: Apud Michaellem Sonnum, via Iacobas sub Scuto Basiliensi.
- Zawadzki, R. (2014). *Diarium itineris Remigii Zawadzki Romam pro capitulo generali peregrinantis (1750). Diariusz podróży Remigiusza Zawadzkiego pielgrzymującego do Rzymu na kapitułę generalną (1750)*. M. Chachaj (oprac.). Kraków–Wrocław: Księgarnia Akademicka.

Opracowania:

- Barącz, S. (1861). *Rys dziejów Zakonu Kaznodziejskiego w Polsce*. Lwów: nakł. W. Manieckiego.
- Barycz, H. (1938). *Polacy na studiach w Rzymie w epoce Odrodzenia (1440–1600)*. Kraków: nakł. Polskiej Akademii Umiejętności.
- Barycz, H. (1971). *Z epoki renesansu, reformacji i baroku*. Warszawa: Państwowemu Instytut Wydawniczy.
- Bues, A. (2009). Dominikanin Martin Gruneweg (1562 – po 1615) i jego pamiątki. W: A. Markiewicz i M. Miławicki OP (red.), *Dominikanie na ziemiach polskich w epoce nowożytnej*. Kraków: Wydawnictwo Esprit SC, 63–89.
- Duchniewski, F.J. OFM Cap (2010). Diariusz polskiego kapucyna z XVIII wieku. W: M. Marczewski (red.), „...nam et Ecclesia quotidie gignit Ecclesiam”. *Praca zbiorowa poświęcona śp. Marłowi Budziarkowi*. Lublin: Polihymnia, 61–77.
- Kaczmarek, H. (2020). *Bliskowschodnie podróże Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła „Sierotki” i inne szkice*. Warszawa: Instytut Kultur Śródziemnomorskich i Orientalnych Polskiej Akademii Nauk.
- Kaczmarek, K. (2008a). Mobilność dominikanów ze śląskiej kontraty polskiej prowincji Zakonu Kaznodziejskiego w XV wieku. W: A. Barciak (red.), *Święty Jacek Odrowąż i dominikanie na Śląsku*. Katowice: Polska Akademia Nauk. Oddział w Katowicach, 146–171.

- Kaczmarek, K. (2008b). Średniowieczne podróże wielkopolskich dominikanów. *Studia Periegetica*, nr 2: *Podróże, drogi i szlaki kulturowe*, 55–71.
- Kamecka, M. (2012). „Do cudzych krajów”. *Edukacyjne podróże szlachty polskiej do Francji w epoce saskiej*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.
- Kowalski, M.D. (2015). Po łaski duchowe i korzyści doczesne. Polacy w Rzymie i w kurii papieskiej w XV wieku. W: M. Wrześniak i A. Bender (red.), *Polak we Włoszech. Włoch w Polsce. Sztuka i historia*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 33–46.
- Kucharski, A. (2013). *Theatrum peregrinandi. Poznawcze aspekty staropolskich podróży w epoce późnego baroku*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Kurzyński, P. (2018). Św. Franciszek z Asyżu – włoskie podróże staropolskich reformatów Stanisława Kleczewskiego oraz Remigiusza Zawadzkiego do Rzymu w 1750 roku. *Więki Stare i Nowe*, 13(18), 85–114. DOI: 10.31261/WSN.2018.18.06.
- Kwapis, O. (2014). *Do Rzymu! Sztuka i wielkie jubileusze (1300–1575)*. Warszawa: Instytut Badań Literackich PAN.
- Manikowska, H. (2008). *Jerozolima – Rzym – Compostela. Wielkie pielgrzymowanie u schyłku średniowiecza*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Markiewicz, A. (2011). *Podróże edukacyjne w czasach Jana III Sobieskiego: Peregrinationes Jablonovianae*. Warszawa: Wydawnictwo DiG.
- Markiewicz, A. (2022). Kilka uwag o problemach edycji nowożytnych relacji podróżniczych. W: A. Perlakowski (red.), *Edytorstwo źródeł: od instrukcji do edycji*. Kraków: Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”, 81–109.
- Mączak, A. (1980). *Życie codzienne w podróżach po Europie w XVI i XVII wieku*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Miławicki, M. i Szyborski, W. (2010). „Vir sapientiae et morum probitate clarus”. Regensi studium generalnego polskiej prowincji dominikanów w XVII w. *Przegląd Tomistyczny*, t. XVI, 125–225.
- Müller, W. (1986). Pielgrzymi polscy w Rzymie w XVIII wieku. *Roczniki Humanistyczne*, t. 34, z. 2, 357–365.
- Müller, W. (1989). Pielgrzymi do Rzymu w XVIII wieku. W: J. Homerski, J. Kondziela, J. Krukowski, J. Zdybicka i J. Ziółek (red.), *Kiedy nie ustala wiara. Katolicki Uniwersytet Lubelski przed wizytą Ojca Świętego Jana Pawła II*. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 553–574.
- Osiecka-Samsonowicz, H. (2015). Rzymskie wizyty polskich królewiczów. W: M. Wrześniak i A. Bender (red.), *Polak we Włoszech. Włoch w Polsce. Sztuka i historia*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 87–102.

- Ossowska-Kulińska, K. (2022). *Przestrzeń Ziemi Świętej w szesnastowiecznych deskrypcjach polskich pielgrzymów*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Ozorowski, E. (1981). Grocholski Walerian Mateusz h. Syrokomla. W: H.E. Wyczawski OFM (red), *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 1: a–g. Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej, 585–586.
- Ozorowski, E. (1982). Mikołaj z Mościsk (Moscicensis, Mościcki). W: H.E. Wyczawski OFM (red), *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 3: m–r. Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej, 118–120.
- Quirini-Popławska, D. i Burkiewicz, Ł. (red.) (2014). *Itinera clericorum. Kulturotwórcze i religijne aspekty podróży duchownych*. Kraków: Akademia Ignatianum – Wydawnictwo WAM.
- Rok, B. (2000). Kilka uwag o zainteresowaniach starożytnych polskich peregrynantów z drugiej połowy XVIII wieku. W: B. Popiołek (red.), *Człowiek w teatrze świata. Studia o historii i kulturze dedykowane Profesorowi Stanisławowi Grzybowskiemu z okazji osiemdziesiątych urodzin*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 297–305.
- Rok, B. (2001a). Europejskie podróże duchowieństwa małopolskiego XVIII wieku. W: W. Kowalski i J. Muszyńska, *Kościół katolicki w Małopolsce w średniowieczu i we wczesnym okresie nowożytnym*. Kielce–Gdańsk: Kieleckie Towarzystwo Naukowe, 455–465.
- Rok, B. (2001b). Polskie podróże do Rzymu na jubileusz roku 1700. W: I. Panic (red.), *Dyplomacja, polityka, prawo. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Henrykowi Kocójowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 305–311.
- Rok, B. (2005). Staropolskie opisy podróży jako źródła historyczne. *Acta Universitatis Wratislaviensis. Historia*, nr 171, 519–524.
- Rok, B. (2010). Europejskie relacje podróżnicze franciszkanów polskich XVIII w. – poszukiwanie *sacrum* odnajdowanie *profanum*. *Kościół w Polsce. Dzieje*, IX, 245–264.
- Rok, B. (2011). Staropolscy duchowni na szlakach turystycznych Europy w XVIII wieku. W: E. Kościak (red.), *Spoleczny wymiar turystyki*. Wrocław: GAJT, 9–25.
- Rok, B. (2014a). Podróże staropolskich kapucynów do Rzymu – poznawczy charakter dawnych wojaży. W: B. Rok (red.), *Świat kultury staropolskiej. Teksty źródłowe i studia*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 197–216.
- Rok, B. (2014b). Rzym papieski w relacjach Polaków XVIII wieku. W: A. Roćko (red.), *Polski Grand Tour w XVIII i początkach XIX wieku*. Warszawa: Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, 313–332.
- Rok, B. (2017). Kontakty interpersonalne staropolskich podróżników stanu duchownego w XVIII wieku. *Saeculum Christianum*, t. 24, 198–215.
- Rok, B. i Wolański, F. (red.). (2016). *Staropolskie podróżowanie*. Kraków: Księgarnia Akademicka.

- Saczyńska, M. i Wólkiewicz, E. (red.) (2012). *Samotrzeć, w kompanii czy z orszakami? Społeczne aspekty podróżowania w średniowieczu i w czasach nowożytnych*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Archeologii i Etnologii PAN.
- Sajkowski, A. (1973). *Włoskie przygody Polaków wiek XVI–XVIII*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Koczyński, M. (2020). Polska i Polacy w opinii dominikanina – gdańszczanina Martina Grünewega OP (zm. po 1615). W: T. Gałuszka OP i K. Matyja (red.), *Dominikanie o Polsce i Polakach od XIII do XX wieku*. Poznań: W drodze, 225–238.
- Smółucha, J. (2000). Pielgrzymki Polaków do Rzymu w XVI wieku. Przyczynki do dziejów jubileuszy chrześcijaństwa. *Nasza Przeszłość*, t. 94, 221–244.
- Zymborski, W. (2007). Nieznane źródło do dziejów pielgrzymek do Ziemi Świętej. *Krakowski Rocznik Archiwalny*, t. 13, 143–153.
- Zymborski, W. (2008). Uwagi o średniowiecznych i wczesnonowożytnych paszportach dla pielgrzymów udających się z Polski do Rzymu i Jerozolimy. W: J. Smółucha, A. Waśko, T. Graff i P.F. Nowakowski (red.), *Historia vero testis temporum*. Kraków: Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana, 307–313.
- Zymborski, W. (2017). Ze Lwowa poprzez Włochy, Austrię do odrodzonej Polski – sylwetka i dorobek naukowy O. Romana Fabiana Madury. *Res Gestae. Czasopismo historyczne*, nr 4, 96–121.
- Świętochowski, R. (1975). Szkolnictwo teologiczne dominikanów. W: M. Rechowicz (red.), *Dzieje teologii katolickiej w Polsce*, t. II: *Od odrodzenia do oświecenia*, cz. 2: *Teologia neoscholastyczna i jej rozwój w akademiach i szkołach zakonnych*. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 211–285.
- Świętochowski, R. i Chruszczewski, A. (1975). Polonia Dominicana apud extraneos: 1520–1800. W: J. Kłoczowski (red.), *Studia nad historią dominikanów w Polsce 1222–1972*, t. II. Warszawa: Wydawnictwo Polskiej Prowinencji Dominikanów, 467–572.
- Wojtkiewicz-Rok, W. i Rok, B. (2017). Europejskie infirmerie zakonne i szpitale w opisach podróżniczych polskich duchownych XVIII wieku. W: A. Stroynowski (red.), *Historia na źródłach oparta. Studia ofiarowane Profesorowi Tadeuszowi Srogoszowi w 65. rocznicę urodzin*. Częstochowa: Wydawnictwo im. Stanisława Podobińskiego Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, 823–832.
- Wolański, F. (2011). Między turystyką a peregrynacją – kulturowe uwarunkowania fascynacji staropolskich podróżników przestrzenią miast. W: E. Kościak (red.), *Społeczny wymiar turystyki*. Wrocław: GAJT, 25–30.

- Wolski, T.S. (2021). *Sławna pielgrzymka do Jerozolimy ciągnąca się przez trzy znakomitsze części świata*, M. Chachaj i B. Rok (wstęp i oprac.). Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Żal-Kędzior, A. (2010). *Obraz Ziemi Świętej w polskim piśmiennictwie geograficznym i podróżniczym osiemnastego wieku*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Żołądź-Strzelczyk, D. (1996). *Peregrinatio akademicca: studia młodzieży polskiej z Korony i Litwy na akademiach i uniwersytetach niemieckich w XVI i pierwszej połowie XVII wieku*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Żołądź-Strzelczyk, D. (2020). *O przedsięwzięciu peregrynacyjnej: edukacyjne wojaże szlachty z Rzeczypospolitej w świetle instrukcji podróżnych*. Warszawa: Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie.

Wiktor Szymborski – dr hab., adiunkt w Pracowni Historii Kultury i Edukacji Historycznej Instytutu Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jego zainteresowania naukowe koncentrują się wokół historii Kościoła ze szczególnym uwzględnieniem dziejów dominikanów w epoce nowożytnej, historii kultury w średniowieczu i epoce staropolskiej oraz przeszłości Uniwersytetu Jagiellońskiego. Autor monografii: *Odpusty w Polsce średniowiecznej* (Kraków 2011); *Collegium Broscianum* (Kraków 2014); *Bracia z ulicy Freta. Studia nad dominikanami warszawskimi w epoce nowożytnej* (Studia i Źródła Dominikańskiego Instytutu Historycznego w Krakowie, t. 18, Kraków 2018). Decyzją Prowincjała zakonu dominikańskiego i Rady Prowincji mianowany do Rady Naukowej Dominikańskiego Instytutu Historycznego. Członek Polskiego Towarzystwa Heraldycznego oddz. w Krakowie, Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemyślu oraz Komisji Historycznej Polskiej Akademii Nauk oddz. w Krakowie.

